קבלה · ספר יצירה · מפרשים

רמב"ן על ספר יצירה

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ן על ספר יצירה

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבן-על-ספר-יצירה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 4
משנה ד 5
משנה ה 5
משנה ו 6
משנה ז 7
משנה ח 7
משנה ט 7
משנה י 8
משנה יא 8
משנה יב 9
משנה יג 9
משנה יד 9
פרק ב 10
משנה א 10
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 11
משנה ו 11
פרק ג 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 13
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 13

פרק א

משנה א

בשלשים ושתים וכו'. פירוש בב' רמז אין סוף כי בכח א"ס מציאות רום מעלה שממנה אצילות החכמה ומן החכמה ל"ב נתיבות נעלמות. ולפי שהן נמשכות בחכמה מרום מעלה מא"ס נקראים פליאות מלשון כי יפלא דמתרגמינן ארי יתכסי. ולפי שיש הפרש בין נתיב לנתיב נקראים כמו כן פלאות שהוא מלשון כי יפליא לנדור שהוא מלשון הפרשה. וכל נתיב ונתיב ימשוך מן החכמה עד שהוא מגיע להראות כל נתיב ונתיב בבינה כד"א ומשך חכמה מפנינים:

חקק וכו'. כח עלת העלות אין סוף שממנו הכתר העליון רום מעלה והחכמה חקק והמציא כח סבה שנקראת יו"ד ה"א שהוא בכח הויות, ומכח בינה המציא כל הבנין שהוא נקרא דעת:

בשלשה ספרים. בשלשה שמות הנקראים מהותו של שם שהם כלולים בו:

בספר וספר וספור. ג' אותיות של שם יו"ד ה"א וא"ו שהכל כלול בו עד אין סוף מתיחד מאמצעות המהוה שהוא א"ס. ורמז לשלשתם כי ביה י"י צור עולמים, בי"ה שלשים ושתים כשתהפך שתי אותיות של י"ה *[ר"ל י"פ ה' ה"פ י' וב' אותיות י"ה. (ש"ל)]:

משנה ב

עשר ספירות. פירוש שלשים ושתים נתיבות שהם ט"ז לעליונים וט"ז לתחתונים נכללות בעשר. ונקראו ספירות שהם כח לכל הנגדר בגדר עשר:

בלי מה. לפי שהם פתח אין סוף שאין לאל חקר אין לו מהות והוא בלימה נקראות בלימה:

ועשרים ושתים וכו'. פירוש יש בכלל העשר כ"ב הנחלקים לג' חלקים שהם שלש אמות, שבע כפולות, וי"ב פשוטות, ועל דרך ל"ב נתיבות כ"ב אותיות והכל נכלל בעשר:

משנה ג

ראשונה הזכיר שהכל בחכמה, שנית הזכיר שהכל בבינה, שלישית הזכיר שהכל בדעת בדבר הנראה לעין, וז"ש מספר יו"ד אצבעות כדאמר אתה הראת לדעת וכתיב מבשרי אחזה אלו"ה:

וברית יחיד. הלשון דוגמת עשר והוא המכריע בין עשר אצבעות הידים. ובו כלולים כ"ב אותיות ויש בו כח עשר אצבעות וזהו שאמר שהברית מכוון בלשון, וזהו שאמר כמלת לשון וכמלת המעור שיש בו אות ברית קודש, ומכריע בין י' אצבעות הרגלים

ומוליד תולדה שהיא מצטיירת בעשרים [ושתים] אותיות ע"כ יש לך להתבונן מן הגלוי על הנסתר:

משנה ד

עשר ולא תשע. אחר שפירש מהם מספר עשר אצבעות חזר ופירש שאע"פ שיש בנבראים אדם שהוא בפחות מעשר ויתר על עשר כד"א אצבעות ידיו ואצבעות רגליו שש ושש ואעפ"כ אין עיקרם אלא עשר לא פחות ולא יותר. עשר ולא תשע לפי שהתשע כח העצם שיש בו אורך ורוחב ועובי שהם ט' אמר ולא תשע כי צריך אתה לחשוב גדר המקום המתייחד עמהם ועל כן הם עשר, כי אין להפריד החכמה מן הכתר עליון כשתמנה מלמטה למעלה וכשתמנה מלמעלה למטה אין להפריד צדק מן הבנין. כי בין מלמטה למעלה ומלמעלה למטה הם עשר:

ולא אחד עשר. שלא תמנה אין סוף בספירה שאינו נכלל בספור אע"פ שרום מעלה אינו מושג אנו מונים בכל הספירות שהוא אע"פ שאינו מושג כח המציאות יש בו ולזה הוא שוה להם:

הבן בחכמה. פי' במשניות ראשונות הזכיר חכמה ובינה ודעת, וכאן הזכיר שאין לפחות ולא להוסיף על עשר לא בחכמה ולא בבינה ולא בדעת ולכך אמר הבן בחכמה פירוש כח עשר של בינה שהוא בחכמה המשך אותו המשך מרום מעלה בחכמה כדי שימשך ממנה אל הבינה:

וחכם בבינה. אותו המשך הנמשך בחכמה כשימשך בבינה תן לו כח חכמה כדי ליחד זה בזה וזה בזה. ולכך לא אמר בלשונו הבן בבינה וחכם בחכמה כדי שלא להפריד ביניהם:

בחון בהם. פי' בחכמה ובבינה ובמשך הנמשך מהם:

וחקור מהם. פירוש מן הגדולה והגבורה ומן הבנין שהוא נקרא דעת שהוא בנוי מהם:

והעמד דבר על בוריו. פירוש דבר צדק ולפי שהוא סוף העמד הסוף ותקשרנו בתחילתו שהוא נקרא בוריו. ולכך נאמר בוריו. וכל שאר הדברים נקרא בוריו לפי שמהם כחו. ולשון בוריו משענתו רמז לצדיק יסוד עולם:

והשב יוצר על מכונו. פירוש תן לרחמים כח תשובה על מכונו זהו נצח והוד, וכל כח המכינו על כנו קרוי כן:

משנה ה

ע"ס וכו'. במשנה זו הזכיר שהכל מאין סוף ואע"פ שהדברים יש להם שיעור ומדה והם עשר, אותה מדה שיש להם אין לה סוף כי המוטבע מן המורגש והמורגש מן המושכל

והמושכל מרום הנעלם והנעלם אין לו סוף א"כ אפילו המורגש והמושכל והמוטבע אין לו סוף ולכך נעשו המדות ההם כדי להתבונן בהם באין סוף:

עומק וכו'. עשרה עומקים מזכיר כאן כדכתיב עמוק עמוק מי ימצאנו וכל העמקים שוים בהשואה אחת אע"פ שהם מתפרשים כל אתד ואחד לדרכו כולן שוים בסופן [זה] לעומק ראשית שהוא חכמה וזה לעומק אחרית שהוא בינה. וזה לעומק טוב שהוא חסד. וזה לעומק רע שהוא פחד. וכנגד ארבעתן ד' יסודות שהם נבראים מיושרים מהם. ואח"כ מזכיר עומק שש קצוות שאין לפחות מהם לכל דבר שיש לו קומה. עומק רום כל עומק ועומק מכח רום מעלה ואחר שהזכיר כחו בנסתר שזהו העומק הוצרך להזכיר הכח שיש לו בנראה שהרי כל מדה ומדה הזכיר שיש לה כח בנראה [רום] הוא צד העליון שכתוב בו ראש דברך אמת שהוא עליון בששה קצוות והכח אשר הוא למטה הוא הנקרא תחת כד"א התחת אלהים אנכי. מזרח תפארת. מערב יסוד. צפון ודרום זהו נצח והוד:

ואדון יחיד, אחר שהזכיר עשר גבולין בששה קצוות הזכיר כנגדן ו' שמות אלו, הם אדון המתואר באין סוף מושל בכולן בכח יחודו ממעון קדשו נקרא גדולה גבורה תפארת כד"א מעונה אלהי קדם ועד עדי עד מתחלת הבנין ועד סופו שהוא צדק ונקרא עד כד"א שוכן עד:

משנה ו

יס"ב צפייתן. הצפייה שאדם צופה בהן:

כמראה הבזק. מראה לא נאמר אלא כמראה וכן וארא כעין שאינו אלא דמיון להקרב הדבר לדעת החוקר. הבזק כזה שהוא בוזק גפת בכירה:

ותכליתן. מה שנכלל בהן הבזק בזה שהוא אין קץ לתכליתן קץ כל דבר קצוב שיש לו מדה נאמר בו קץ וכל דבר שאין לו מדה נאמר בו א"ס:

ודברו בהם ברצוא ושוב. פי' המוטבע מתעלה בצפייתן להסתכל במורגש והמורגש במושכל והמושכל בנעלם ובכל אחד ואחד מהם הקו האמצעי קרוי דברו שהוא אמצעי בהם והוא מתעלה לקבל משך החסד הרצון במהירות יתירה ברצוא ושוב: פירוש המקבלים מצדק העטרה כמו כן כסופה ירדופו:

ולפני כסאו הם משתחוים. החיצון אל הפנים. פ"א צפייתן הצפיה הוא הכח הנמשך מלמעלה למטה ואותו כח נקרא צפייה שזו צופה בזו כדי לקבל דברו. ואותו כח הנמשך מן הדבר אל המאמר הוא נמשל לסופה, כלומר שהדברים ממשיכים הכח אל המאמר במהירות יתירה והדבר והמאמר לפני כסאו פירוש לאין סוף הם משתחוים:

משנה ז

נעוץ. פי' אע"פ שהדברים נחלקים בחכמה ובתבונה ובדעת אין הפרש ביניהם שהסוף קשור בתחלתו וההתחלה בסוף והאמצע כלול מהן וסימן לדבר שלהבת וגחלת וזיק כד"א רשפיה רשפי אש שלהבת יה. כלומר שהכל מתיחד כלהב אש המתיחד בגוונין וכולן שוים בעיקר אחד:

שאדון יחיד וכו'. שאדון בענין שככה לו שהוא רמז לאין סוף. אדון שם המיוחד ולפי שהוא שוה לכל והכל מתאחד בהשוואתו נקרא אדון יחיד, ואין לו שני אע"פ שממנו כח שניות אין לו שני שהכל שוה בו:

ולפני אחד מה אתה סופר. יש הפרש בין אחד ויחיד ומיוחד. שם המתפרש כשהוא מתיחד לפעול בכח אחד נקרא מיוחד. וכשהוא מתחלק לפעול פעולתו כל חלק שממנו נקרא יחיד. וכשהוא בהשוואה אחת נקרא אחד. מה אתה סופר לפי שהאחד וכח שלפניו השוואה גמורה אין מספר לפני אחד שאין מספר אלא מאחד שיש בו אלהות:

משנה ח

בלום. פי' כמו עדיו לבלום וכמ"ש אין דורשין וכו' ואף במה שהורשית להתבונן אל תתן את פיך לחטיא את בשרך משום שנאמר כבוד אלהים הסתר דבר. וכמו שאמרו כל שלא חס על כבוד קונו כו':

ולבך מלהרהר. שלא לדמות הנסתר לגלוי:

ואם רץ לבך. כדי לדמות:

שוב למקום. לדבר המושג שאתה רשאי להרהר בו:

ועל דבר זה נכרת ברית. ולכך נגלה הדבר כדי שיהא כח להסתכל לדבר בו ולהרהר ולא במופלא ממנו, כי מכח הדבר שהוא נקרא ברית שהוא מייחד התמורות בכח אחד יכול להכיר שאין הנסתר אלא האחדות גמורה:

משנה ט

עד עתה דברנו במספרן במדתן בצפייתן ביחודן ובהעלמתן עתה נפרש מה הן:

אחת רוח. לא הזכיר רום מעלה עד חמש להודיע שאין התחלת ישות אלא מחכמה שהוא נקרא אחת וכח רום נמשך בה מדבר לדבר עד שהוא מגיע להיות מספר חמש:

רוח. היא חכמה כדכתיב רוח אלהים והיא נקראת חיים כדכתיב והחכמה תחיה בעליה. ולפי שהכל מכח חכמה כדכתיב כולם בחכמה עשית הזכיר כאן ואמר ברוך ומבורך שמו של חי העולמים. ברוך מכח רוס. ומבורך מכח צדק. שמו. לפי ששם תשומות הברכה

והחיים יקרא חי העולמים שהוא חי ויש בו להחיות העולמים והדברים העליונים שהם מכח העולם נקרא עולמים:

קול רוח ודבור. אחר שהזכיר שהספירה הראשונה נקרא רוח אמר שאותו רוח יש בו שלשה קולות הרוח שהוא נקרא קול ואמצעיתו שהוא מרחיב והולך נקרא רוח, וחתוך חלקיו שהוא מתחלק באותיות נקרא דבור. ואפילו הקול ואפילו הדבור נקרא רוח כמו שהוא מפרש, וזהו רוח הקדש שהקדש הוא הכח של רום המזדמן לקבל מא"ס וממנו הרוח שהוא נקרא רוה"ק שממנו אותיות הקדש ולשון הקודש:

משנה י

רוח מרוח. פי' כאשר נאצל ריח מריח ונר מנר כן נאצל רוח מרוח ויש רוח שאינו נתפש ויש רוח נתפש והנתפש בשאינו נתפש והגס בא מן הדק ממנו:

חקק וחצב בה. רוח ראשון שהוא דק ואין בו כי אם רשימה דקה והנתפש יש לומר בו חקיקה ולפי גסותו יש לומר בו חציבה שהוא חוצב ומחלק חלקי הרוח ובמה באותיותיו:

כ"ב אותיות. כנגד י' אצבעות ידים ורגלים ושני מכריעים:

יסוד. יסוד הבנין הבנוי מהם אע"פ שהבנין בגלגול אותיות שהוא עולה לרל"א שערים אין עיקרן אלא אלו:

שלש אמות. הם בינה חסד ופחד והכל מתאחד ולפי שהאחד יש ממנו כח שלא נחלקו האמות לשלש שהשלישי מכריע להודיע שאין השנים אלא כח אחד ובהכפל השלש הם שש והאחד מכריע והם שבע:

שבע כפולות. הג' בכלל הז' שיש באויר כח מים ואש ויש במים כח אויר ואש ויש באש כח מים ואויר ולפי שיש בהם כח כפול נכללו בשבע כפולות:

ושתים עשרה פשוטות. כלומר כח כולם בכח בינה ולא תאמר שהם דבר חלוק מן הבינה אלא הם הבינה:

ורוח אחת מהן. כשי"ן של תפילין שהאות בולטת מן [העור] ואינה אלא [עור]:

משנה יא

מים מרוח. פי' כל כח וכח הראוי להתפשט מדבר לדבר הוא בכח רום מעלה ומשם מתפשט לכח שני ומה שנק' בכח ראשון נתיבות נקרא בכח שני ספירות ובכח שלישי אותיות ובאותן האותיות חצב בהן תהו שזהו כח ההויות שאין בהן רשימה ובהו כח ההויות שיש בהם רשימה:

רפש וטיט. עכירות המים קרוי רפש ועביו קרוי טיט, וכל זה נמשך במים מכח הרוח. חקקן כמין ערוגה. חקק התהו והבהו כמין ערוגה, כלומר חקק בהן נתיבות כמין ערוגה שהמים מתפשטין בה:

הציבן. לרפש וטיט ולאותיות כמין חומה. ערוגה וחומה ומעזיבה. האחת מקבלת וזה מגין וזה סוכך וכן האותיות יש מהן מקבלות ויש מהן מתקבלות ויש מהן זקופות כמין חומה:

משנה יב

ארבע אש ממים. פי' כח הגבורה הנמשך מן החסד נמשל לאש שהוא ממים ומכח האש חצב הכסא הכבוד ושאר הבנין:

ומשלשתם. מרוח ומים ואש:

יסד מעונו. פירוש הבנין וכל הרקיעים:

משנה יג

רום. ביו"ד חתם בכח אותיות של אמ"ש ואחר שחתם ביו"ד כח שלש חזר וקבע כל אות ואות מהם באות מן השם שהוא נקרא שמו הגדול:

ופנה למעלה. פירוש לרום מעלה שהוא צד העליון משש קצוות וחתמו ביו"ד ה"א וא"ו כלומר בחכמ"ה ובתבונ"ה ובדע"ת. ואותיות הללו כנגדן כח אמ"ש והן נקראין טבעות:

שש חתם תחת ופנה למטה וחתמו ביו"ה. פירוש תחת צדק שהוא חתם בחכמה בדעת ובינה וכנגדם כח אש"מ:

שביעית חתם מזרח ופנה לפניו וחתם בהי"ו. מזרח זהו תפארת שהוא חתום בבינה בחכמה ובדעת וכנגדן מא"ש:

שמינית חתם מערב ופנה לאחריו וחתמו בהו"י. מערב זהו יסוד שהוא חתם בבינה ובדעת ובחכמה וכנגדו מש"א:

תשיעית חתם דרום ופנה לימינו וחתמו בוי"ה. דרום זהו נצח שהוא חתם בדעת וחכמה ובינה וכנגדם שא"מ:

עשירית חתם צפון ופנה לשמאל וחתמו בוה"י. צפון זהו הוד שהוא בדעת בבינה ובחכמה וכנגדן שמ"א:

משנה יד

לא חזר לפרש משנה זו אלא כדי להודיע ששש קצוות הם עיקר הבנין שהוא בנוי מכח ארבע אותיות שהזכיר תחלה שהם באותיות. והאותיות שהזכיר אינם אלא חותמות

שהקצוות חתומים בהם ובם כ"ב אותיות מתפשטות בכל דבר ודבר מג' לד' ומד' לה' וכן עד עשר. וכן כל דבר שהוא בכח ראשון אינו צריך לפרש שממנו הוא מתפשט עד עשר:

פרק ב

משנה א

לא הזכיר אבות עד פרק אחרון שהוא מזכיר שלשה אבות ותולדותיהן וז' כפולות בדבור ובתמורה וי"ב פשוטות שאין בהם כפל בתמורה. אמ"ש אוי"ר מי"ם א"ש. יסודן לפי שאין קודם אלא דבר נעלם לא הזכיר יסוד אלא לכח היוצא מהן שהן מיוסדות בו שהאדם מכיר בו שיש בהן כח ליסוד:

כף זכות כף חובה. זכות חסד חובה גבורה ולשון כף כמשמעו כדרז"ל אשרי מי שמכריע עצמו לכף זכות, כענין שכתוב הן על כפים חקותיך, על כפים כסה אור:

ולשון חק מכריע בינתים. בין כף זכות לכף חובה:

משנה ב

חקקן. כל אות ואות שבה חקק:

וחצבן. שהוא חוצב להפריד זו מזו:

שקלן. כדכתיב לעשות לרוח משקל שקל חלקי הרוח:

והמירן. זו בזו כמו שאמר זכר באמ"ש ונקבה באש"ם:

צרפן. זיווגם אות עם אות:

וצר בהן ציור נפש כל היצור. רוחות ונשמות שהן בעולם:

העתיד לצור. העתידות להצטייר ולהתחדש:

משנה ג

בקול. דקות הרוח האמצעי והאות חצב בו. והפה הוא הנקרא דבור והאותיות קבועות בו בחמשה בגרון ובשפה ובחך ובלשון ובשינים. והקול והרוח והדבור שהאותיות חקוקות וחצובות וקבועות בו נקרא רוח הקדש:

משנה ד

בגלגל. בנין האותיות שהוא מתגלגל קרוי גלגל:

ברל"א שערים. מספר האלפ"א בית"א תס"ב לפי שאין שער פחות מב' והם רל"א שערים כי בהצטרף אל"ף עם כל אחת ואחת הם כ"ג וכ"ג פעמים כ"ג יהיו שבע מאות וששים ובשוב הסוף לתחלתו הם ארבע מאות ושש ושנים פנים ואחור פנים זה רחמים אחור זה הדין. וסימן לדבר סימן זה לכל הנבראים מעילוי לגריעות ומגריעות לעילוי, כדי

להשוות מדותיהן בדרך האחדות שהן עיקר השוואתן. ענג ונגע, הן הן האותיות, ואותיות אלו סימן לשאר האותיות שהן מתגלגלות ע"ד זה:

משנה ה

כיצד שקלן, זו כנגד זו, ראשונה עשרים ושתים אותיות, שניה אחד עשר וכן כולם, וכשהוא מדלג אות מצד ימין מדלג כנגדה משמאל. כיצד המירן אותיות שהן כסדרן לבנות שלא כסדרן לסתור:

כל היצור. כל מי שיש לו צורה אע"פ שאין לו דבור. וכל הדבור למי שיש לו דבור וכל מה שהאדם יכול להוציא בדבור נצטייר באותיות:

יוצא בשם אחד. הם רל"א שערים שהשם מתגלגל בהם והן בשם ונקראו שם אחד:

משנה ו

יצר מתהו. עומק התשובה ציייר ממנו צורות של ממש: ועשה אינו ישנו. ואחר שצייר הביאם למעשה ניכר ונראה שמה שהיה אינו שלא היה בו ממש עשה ממנו ישנו:

וחצב עמודים. דברים עליונים שהכל עומד ונסמך בהם. וקראם עמודים גדולים שהם מכח הגדולה מאויר שהיא פנימיות קול ורוח ודבור:

שאינו נתפש. יש באדם אויר שאינו נתפש כמו חבית סתומה ואדם בתוכה שאינו יכול להכניס בו רוח ורוחו יוצא משם:

צופה. מראשית עד אחרית מי ראוי להיות ראש ומי ראוי להיות סוף:

וממיר. זה שהיה ראש להיות סוף וזה שהיה סוף להיות ראש כדי להשוות רם ושפל ובינוני:

עושה את כל היצור. ובדרך זה גומר המעשים הטבעיים והצוריים והמורגשים וכל הדברים השפלים:

שם אחד. שאין כח המוטבע אלא מן המורגש ואין כח המורגש אלא מן המושכל והכל עיקר אחד. שם אחד. בשם אחד אינו אומר אלא שם אחד. בעת שהזכיר התחלת ברייתן הזכיר שהיה בשם אחד, וכשמזכיר תמורתם הזכיר שם אחד, ופירוש שם כד"א הנה שם ה' בא ממרחק:

וסימן לדבר עשרים וכו'. סימן לדבר שהאחד יסוד רבים ואין הדברים חוץ מן האחד. עשרים ושתים. פירוש עשרים אצבעות ידים ורגלים והלשון והמעור המכריעים שהם גוף אחד. ואמר לשון חפצים כדי לכלול המוטבע והמורגש במלת חפץ שהוא שוה להם ולפיכך כשהאחד לוקה כולן לוקין:

פרק ג

משנה א

אל"ף חק. פירוש כ"ע כשהתפארת הנקרא חוק מתעלה עד כתר עליון הנקרא אל"ף הוא הנקרא אל"ף חוק וכשאינו מתעלה התפארת למעלה נקרא לשון חוק והוא אמצעי ומכריע ימין ושמאל ובינתים:

ושלש אמות. נקראו אמות מפני שהם יסוד לכל זכות ולכל חובה ולכל הכרע:

משנה ב

סוד גדול. מכח הגדולה:

מופלא. שהוא מכח התשובה ומתעלה עד כתר עליון:

ומכוסה. בכח גבורה:

וחתום בשש טבעות. ששה קצוות שהן ששה חותמות בשלש אותיות של שם שבהם אותיות אמ"ש כמו שפירשנו בענין חתם רום ביו"ה ושלש אמות וקבען בשעו הגדול. ושלש אלו של אמ"ש ושלש של שם נקראים שש טבעות שהכל חתום בהם כאדם החותם בחותם של טבעת:

וממנו. מן היסוד הנזכר:

ומתחלקים. פירוש מתחלקים לחלקים שמפרש והולך:

זכר באמ"ש. ונקבה באש"ס. ויש לומר סוד גדול זה יסוד: שלש אמות אמ"ש מ"ם דוממת שי"ן שורקת בקול להב אש ואל"ף חוק (אויר) שהוא ת"ת שהוא כלול מהם:

שלש אמות אמ"ש ומהן נבראו שלשה אבות שמהם נבראו הכל. פירוש שכחות הנאצלות אבות לכח הנפרד שהם בעולם השפל לכך [אמר] נבראו [כן היתה הנוסחא לפניו] לשון בריאה ולא אצילות: שלש אמות אמ"ש

משנה ג

שלש אמות כו' וארץ ממים. פי' מעכירות המים נעשה שלג והשלג חזר להיות ארץ כד"א כי לשלג יאמר הוא ארץ. והרוח מכריע בין האש והמים וממנו נברא האויר שהוא בעולם, המזלות שהם שבעה כוכבי לכת ושנים עשר מזלות:

משנה ד

בשנה יש בה קור וחום ורויה שהן שלש ושבעת ימ"ב שהן שבע וי"ב חדשים שבשנה כנגד אמות וכפולות ופשוטות, ופירש לך שהכח נמשך מן האותיות לעולם ומן העולם לשנה ומן השנה אל הנפש. ועד"ז אמרו חכמי המחקר אור השכל נאצל על הגלגלים ומן הגלגלים אל הכוכבים ומן הכוכבים אל בני האדם:

בנפש. זה הגוף כי בהתחדש אור חדש במזלות ובהתחדש צמחי האדמה בשנה כן יתחדשו תולדות הנפש כי בעלי חיים הנולדים בשנה זו אינם דומים לבעלי חיים של השנה אחרת על כן אמרו אין מעשרין משנה זו על של חברתה. ולפי שהאש אחרון ומים ורוח למעלה, היא תחלה למטה, ועוד שאם היה הרוח למטה תחלה לא היה הנפש עומדת כי הרוח מנשאה, ויש בנפש אש ומים ורוח וז' נקבי הראש וי"ב מנהיגים כנגד אמות וכפולות ופשוטות:

וגויה מרוח. ראש הגויה והיא מרוח לדחות הטפה המצטיירת בכח הרוח:

משנה ה

חקקן כו'. חוזר לפרש בהן חקיקה וחציבה וזווגם ולהודיענו כי כולם בעולם וכולם בשנה וכולם בנפש זה בלא זה וזה עם זה:

משנה ו

יש בנקבה מקום שבו צורת אמ"ש וצורת אש"ם וכשהטיפה מתחממת באמ"ש הולד זכר, וכשהיא מתחממת באש"ם הולד נקבה, וכשנופלת בשניהם הוא אנדרוגינוס. ולפעמים נעשה טומטום מתוך שבא עליה פעם שנית, וכשהן תואמים אם שניהם זכרים הטפה נחלקת לשנים באמ"ש וכשהן נקבות באש"ם, ואם הם זכר ונקבה נחלקת באמ"ש ובאש"ם, ואע"פ שאמרו אשה מזרעת תחלה הולד זכר זה מפני שכח האחרון הבא ממנו מבטל הראשון:

משנה ז

ארץ בעולם. שיש בו עפר זכר ואדמה נקבה:

וקור בשנה. שיש בה פירות זכרים ונקבות הבאים ע"י הקור:

ופרי בטן בנפש. התולדות שהיא בגוף האדם המוליד זכר ונקבה:

משנה ח

שמים בעולם. העליון שנברא מאש:

וחום בשנה. כדכתיב ממגד תבואות שמש שהפירות מתקיימים ע"י החום:

וראש זכר ונקבה. נברא מאש: